

recensent  
recensenten  
jubel: „de  
zijne genaade  
lij verklaart  
ze zijn legi-  
eggen: foel!  
„Ze willen  
a. Maar hij  
een komen,  
icht te heb-  
„pompen,  
en water te

Booy. Wij  
aarheid, als  
ziet geven.  
erkstuk van  
ing van het  
elt over een  
t in oorlogs-  
a een veld-  
minee wedt.  
eere God is,  
l (ze bedoe-  
l te zijn. Ze  
12 uur daalt  
et spel ver-  
wonnen. De  
van Elia op

rkelijke Elia  
elijken Thys  
rd: niet zoo  
n scherp di-  
ar een mie-  
ik kan het  
wet naar de  
chebed geen  
ommentaren  
bijbel na de  
we van een  
van Scheba  
n Izebel, die  
al, want ik  
na de titels  
en van Her-

ang, schaa-  
is geen plek

„we kregen

belijden. Zijn

t hartelijken  
VENATOR.

ieven

het Christen-  
et hierin be-  
limmer hield

stendom, dit  
Woord Gods,  
ag der ware  
dat dit nim-  
s de wereld  
Zoo kan dus

en is, dat is  
falen, dat de  
e werke ik  
naar Europa  
h te bespre-  
dam, na een

en, wel wilde

niet een apo-  
schriftuurlijk  
de toch doen  
met haar le-

het eind is  
in God en in  
tot behoud.  
tenschap uit  
sbegeerte en  
egeerte thans  
redikking van  
zij de Paulus-  
erd gegeven.  
osoof, achter  
ten te vinden  
erde bevoor-  
etenschap en

het falen der  
e het Woord  
od niet meer  
te maken.

il noemen, is  
ch zou halen  
oof, en zeker  
at is toch de

mensch? De mensch zou in eigen volle soevereiniteit, de soevereiniteit van zijn rede, alle raadselen omtrent zich zelve en de wereld, waarin hij leeft, oplossen. Geen geheim bleef er dan meer over.

Wij weten, dat Kant deze vragen stelde: wat kan ik weten, wat kan ik doen, wat kan ik gelooven? Ten slotte: wat is de mensch?

Hij bleef echter het antwoord schuldig. Thans is de moderne wijze dan zoo ver, dat hij erkent: de mensch is een geheim. Hij stoot op den laatste wortel van zijn denken en willen, hij kan niet verder.

Het doet denken aan het beeld, dat prof. Is. van Dijk eens gaf: de mensch is als de gelt aan het tuler-touw. Het dier kan niet verder dan dat touw reikt. Wil het verder, dan loopt het gevaar zich zelf te verhangen. De Engelschen zeggen het trouwens ook zoo: „he has got to the end of his tether“.

Maar de wijsheid des menschen is werkelijk verder gegaan met het resultaat, dat hij een ietwat uitzon-derlijk dier werd genoemd. Wel — dan is het uit met de menschelijke historie.

Ik kom tot een tweede belofte.

Het was in de vorige eeuw de natuurwetenschap, die alle weten en kunnen des menschen zou beheerschen. En hem dan waarlijk sovereen zou maken. Het eind was, dat men de natuur zag beheerscht door de ijeren wet van oorzaak en gevolg, en, daar de mensch niets meer was dan een stuk van die natuur, gold hem zulks ook. Hij werd dus de ellendige slaaf van een onontkoombare natuurwet.

Vele humanistische wijzen, ik denk nu maar aan Fruin, vernamen zulks met grooten schrik, want, zoo zeiden zij, waar blijven nu de verantwoordelijkheid van den mensch en de fundamenteen voor het zedelijk en staatkundig en maatschappelijk leven? Maar, ja, als de wetenschap het zei, wat moest men dan? Men is naderhand op allerlei wijze heel wetenschappelijk gaan knoeien, om toch 's menschen verantwoordelijkheid voor zijn daden te handhaven, maar heel overtuigend was het niet.

Een derde geval. Het liberalisme kwam met de prediking van de macht van het individu. Het soevereine ik. De vrije soevereine persoonlijkheid. Toen het so-cialisme opkwam dreigde wel het gevaar, dat die per-sonlijkheid in het gedrang kwam, maar thans is er het persoonlijkheids-socialisme; men kan weer twee tegenovergestelde dingen tegelijk doen. En daar is im-mers thans ook een vernieuwing van het onderwijs — bewijs ook eener geweldige teleurstelling — die den onderwijzer de kracht geeft persoonlijkheden en ka-rakters te vormen. Ook de christelijke school dreigt slachtoffer te worden van deze moderne wijsheid. Wat er dan ook moge worden gevonden, het ik zal baas blijven in eigen huis.

Toch zal dat niet gaan, want, zoo zegt Erich Frank: de moderne psychologie gaat er feitelijk tegen in.

Hij wijst op de geleerdheid van Freud, die o.m. ver-klart, dat de mensch schrikkelijke nederlagen heeft geleden.

Voorreest was daar Kopernicus, die de aarde rukte uit het middelpunt van het heelal en met de aarde verloor de mensch zijn centrale stelling in het univer-sum. Hoe nederig werd toen de mensch. De aarde een onaanzienlijk bolletje en de mensch zoo'n nietsbete-kenende cel, maar — om weer eens prof. Is. van Dijk te citeeren — met ontzettend lange teenen. Men moest die geleerden eens tegenspreken.

Trouwens, de ervaring leert, dat geleerde menschen, die van uit de hoogte hun wijsheid laten neerdalen, gemeenlijk lange teenen hebben. Waag eens hen tegen te spreken. Daar zijn ook in „christelijken kring“ tref-fende voorbeelden van. De wetenschappelijke terreur wordt nog vroom bovendien en is dan het meest weer-zinwekkend. De arme ziel, die een opmerking durfde te wagen, wordt „gek“ verklaard en zoo gescholden.

De tweede vernedering was, dat het organisch le-vensproces zich naar duidelijk formuleerbare natuur-wetten voltrok en de mensch maakte daarop geen uit-zondering. Hij wordt, naar Freud vertelt, door niet dan dierlijke driften beheerscht en is heelemaal niet meer baas in eigen huis. Deze theorie legde den bijl aan den laatste wortel der vrijheid van de autonome persoonlijkheid, welke de trots en de waarde des men-schen eeuwenlang was geweest.

Een vierde geval. De natuur vernederde den mensch zoo diep als het maar kon. Zou de geschiedenis uit-komst kunnen bieden?

Zie, zegt Frank, voor den modernen mensch is de geschiedenis geworden tot de historie der cultuur en der beschaving. Een geweldige strijd voor de individu-ele en sociale vervolmaking, een kamp tegen onwetendheid, krankheid en de hardheid der uitwendige natuur. De mensch geloof dan in den vooruitgang. Eens zal alles goed worden. Zelfs een catastrofie als een wereldoorlog kon den modernen mensch niet in dit vooruitgangsgeloof schokken.

Hij heeft gelijk. Ik herinner mij nog een lezing van Prof. Hijmans, hier in Groningen tijdens den eersten wereldoorlog, toen vele menschen zeiden: wat geeft mij nu toch die cultuur, terwijl anderen het christen-dom de schuld gaven, Twintig eeuwen christendom, en nu nog die ellende, zeiden de menschen, die heel het Woord Gods verwierpen.

Maar prof. Hijmans zei: och, het is maar een be-trekkelijk geringe storing in den weg van den voor-uitgang. Oorlog en revolutie mogen als een onbegrij-pelijke natuurcatastrofie den vooruitgang onderbre-ken, zij kunnen den wezenlijken gang der geschiede-

nis toch niet breken. Wij gaan vooruit; het koninkrijk Gods bestaat hierin, dat de mensch zijn lot volkomen beheerscht. En spreekt thans de groote „democraat“ en de machtige communist en de moderne christen niet evengelijk?

En zegt men zelfs in de antirevolutionaire partij niet, dat wij vol geestdrift op dien weg van den voor-uitgang naar den vrede mee moeten doen, zij het dan ook — natuurlijk — met handhaving van ons „be-ginsel“?

Frank vraagt echter: kan dit „wetenschappelijk“ gegronde geloof den toets der geschiedenis verdragen?

Voorreest is er een wonderlijke tegenspraak in dit alles. Men geloof niet in een doel in alle gebeurten. Maar — zegt dan toch de vooruitgang het doel is, dat de historie beheerscht.

Maar voorts: hoe wordt elke menschelijke droom door de werkelijkheid verbroken. De mensch vindt zijn grens in zich zelve, in zijn eigen natuur. Hij moge dan spreken van noodlot of toeval, daar is toch een in-nerlijke macht, die alles beheerscht en die hij niet kan begrijpen. De geschiedenis is een proces geworden, dat door een noodwendigheid wordt beheerscht, waaraan niet is te ontkomen.

Het moderne realisme zegt, dat niet het denken het zijn, maar het zijn het denken regeert. Dit gaat buiten onze controle om. Al ons handelen is blijk-baar niet dan een secundair gegeven van een proces, dat buiten de menschelijke controle voortgaat en onze theoretische begrippen en zedelijke waarden zijn af-hankelijk, relatief, niet dan een reflex van objectieve krachten in natuur en historie.

De eenige vrijheid, die den mensch overblijft, be-staat hierin: deze machten binnen en buiten zich zelf te erkennen, toe te geven, dat zij niet aan zijn wil onderworpen zijn, zoodat hem niets anders overblijft dan er zich liever vrijwillig aan te onderwerpen, dan, tegen zijn eigen wil in, er door overheerscht te wor-den. En — dan blijft nog deze geringe hoop over, dat hij binnen zekere grenzen nog weer eenige heerschap-pij over den gang der geschiedenis gewint, om haar gang te bepalen en daardoor weer een actieve rol in het proces der historie te kunnen spelen. Maar het ge-lukken daarvan is nu eenmaal niet mogelijk.

De humaniteit wordt zoo een ideologie, die met ge-weld de menschelijke idealen van vrede en geluk wil verwerkelijken en de menschelijkheid wordt — wij zien het voor oogen — onmenscheijk. De mensch is, zoo eindigt Frank dit betoog, weer teruggevallen in het Grieksche heidendom, dat de geschiedenis zag als een natuurproces en niets meer.

Frank wil er aan ontkomen door weer de macht der religie te erkennen.

Maar — welke religie!

Werd daar echter niet van falen gesproken? En waar is dat dan?

De vraag is meteen het antwoord.

Met hartelijke groeten en heilbede, uw toegenegen

MARNIX.

## PERSSCHOUW

„THYS BOOY“.

Adolphus Venator, die zoowel verleden week als deze week schreef over „Thys Booy“, is nu eenmaal vrijgemaakt. En daarom geen man, die „synodalen“ gauw zal toespreken.

Maar ds H. Veldkamp, Middelburg, is allesbehalve vrijgemaakt. Die schrijft in Zeeuwsche Kerkbode:

Het ligt niet in m'n bedoeling, een pletepeuterige detailcritiek te geven op het boek van Thys Booy: Kerk en Jeugd, omdat ik er van overtuigd ben, dat dit weinig uithaalt.

In dat geval zou er, om iets te noemen, direct al be-zwaar moeten gemaakt tegen de titel. „Kerk en jeugd“ heet het, maar reeds in hoofdstuk I verdwijnt de kerk reeds volkomen uit het gezichtsveld van de schrijver en de lezer. Hier en daar duikt dan de „kerk“ wel even weer op, maar het gaat in hoofdstuk over de dominee, die dan in hoofdstuk parmantig of schutterig op het toneel heen en weer lopen, en het gezicht op de kerk verduistert. In de gedachtegang van Thys Booy maken de dominees de kerk en de dienst uit, en is de kerk een tweederangsgrootheid. „Dominee en jeugd“ was een be-ttere titel geweest of nog beter: Jeugd en dominee.

Het kost me verder enige moeite, op het grote aantal vraagtekens dat ik plaatste, geen commentaar te geven. Ik noem maar iets.

Op blz. 7 vertelt Thys Booy, dat hij zich thuis voelt in alle milieu's, zowel heidense als christelijke. Ik niet.

Op blz. 123 heet het: „wee degeen, die evangeliseert voor kerk plus A.R.-partij plus Rijkseenhed“.

Maar op blz. 165 en 166 lees ik duidelijk tussen de regels door, dat Thys Booy die A.R.-partij plus Rijkseenhed zelf niet lust, en dat zijn bezwaar in wezen niet gaat tegen het evangelie plus nog wat anders, maar tegen het evangelie plus wat hem niet ligt. Tegen evangelie plus wereldraad van kerken e.d. zou hij naar het mij voorkomt geen zwaar protest aantekenen.

Op blz. 165 staat te lezen, dat de schrijver het risico niet mag lopen, dat elke lezer niet doorziet over wie hij het heeft, maar het fatale van heel het boek is, dat men dit nergens doorziet.

Het gaat hier over „de“ jeugd, maar de opmerksame lezer wil toch wel graag weten, welke jeugd bedoeld

wordt, de kerkelijke of de buitenkerkelijke, de gedoopte of de ongedoopte, de „heidense“ of de „christelijke“.

Er is een jeugd, die om „moeder“ roept (de kerk), maar er is ook een jeugd, die geen „moeder“ heeft, en de kerk ziet als een verzameling van hulchelaars. Er is een „grote hunkering naar pastorale gezindheid“, maar er is ook een verfoeling van alle pastoren en pastorale gezindheid.

Thys Booy brengt deze alle rustig onder één noemer (ik kom daar later breedvoerig op terug, omdat hier de hoofdfout van heel het boek schuilt) en daarom ver-keert de lezer elk ogenblik in de grootst mogelijke ver-warring, evenals de schrijver trouwens. De schrijver stelt, als ik het zo eens zeggen mag, voor kanker- en maagpatiënten precies dezelfde diagnose, en dat kan zoals iedereen begrijpen kan, alleen maar op ongelukken uitlopen.

Dit verwarde en ondoordachte wijt ik aan het feit, dat Thys Booy dit boek, zoals hijzelf belijdt, met zijn hart geschreven heeft.

Thys Booy zal ook wel gelezen hebben, dat uit het hart des menschen voortkomen kwade gedachten enz., en dat dit hart arglistig is meer dan enig ding.

Wanneer men mij voorhoudt, dat een preek moet zijn gesproken „uit het hart tot het hart“, beweer ik: vol-komen fout! Het moet zijn: uit het Woord tot h et hart. Uit het hart komt alleen maar narigheid.

Ik ga hier geen grappes uithalen.

Ik begrijp volkomen, wat Thys Booy bedoelt. Hij heeft natuurlijk willen zeggen, dat zijn boek geen spelerei van het verstand alleen is, maar dat hij z'n ziel er in gelegd heeft. Terecht verlangt hij dat ook van de do-minees. Zij moeten er achter staan met heel hun per-soon.

Maar in die hele persoonlijkheid is ook het denkende hoofd inbegrepen, en ook het geweten, en nog veel meer, en nu ontkom ik niet aan de indruk, dat Thys Booy z'n hart teveel heeft laten spreken, en z'n hoofd te weinig. Ik weet ook niet precies met welke gedachten het hoofd van Thys Booy gevuld is. Hij beschikt over vele en vaak goede gedachten. Dat hij zich meer gelaafd heeft aan de bronnen van Klerkegaard, Barth, Kraemer, Dippel dan aan Kuyper, Bavinek, Berkouwer, is slechts een vermoeden. Dat er op deze belangrijke punten zeer verwarde gedachten bij hem huizen, is meer dan een vermoeden.

Maar ook dit is voor mij nog geen hoofdzaak.

Primair is voor mij de vraag, of dit boek uit het ge-loof geschreven is.

Want al wat uit het geloof niet is dat is..... zonde!

Op dit belangrijke punt verkeer ik, eerlijk gezegd in twijfel.

Het is mij toch geoorloofd, dit tere punt aan te roe-ren, omdat m.i. hier alles om draait.

Thys Booy heeft zelf de, ik mag wel zeggen, geluk-kige moed, om op blz. 15 de vraag te stellen: dominee, bent u bekeerd?

In naam van het kruis roept hij om een antwoord. Hieraan ontleen ik de vrijheid, om Thys Booy in naam van het kruis de vraag te stellen: hebt gij geloof? Hij doet mij zelf twifelen.

Ik lees op blz. 8: „en dat ik niet spreek met de ver-wachting, dat deze publicatie veel uitricht. Grote ge-deelten der kerk hebben zich geïmmuniseerd voor in-jecties, die een nieuw apostolaat bedoelen“.

En op blz. 100: „Ik heb niet de illusie, dat veel pre-dikanten, die de wereld onjuist tekenen, open staan voor critiek op dit punt. Ze weten het. Men praat voor stoelen en banken“.

Ik noem dit kortweg ongeloof.

Daarna houdt de schrijver een redeneering over liefde-zonder geloof, die ik niet juist vind, wijl strijdend met 1 Cor. 12—14. Maar daarna vervolgt hij:

Op het zelfde niveau van een ontstellend geloofs-manco liggen die bladzijden uit dit boek, waarin de schrijver de „factor Heilige Geest“ uitschakelt (die niet uit te schakelen is), maar vooral waar hij naar mijn gevoelen de twijfel cultiveert.

Op blz. 25 heet het op de vraag: „dominee bent u bekeerd?“ „Wilt u niet onmiddellijk „ja“ zeggen“. „Is uw antwoord vol twijfel, wilt u dan beslist dominee blijven?“

En later: „Dominee, die twijfelt, u moet blijven. De gemeente heeft uw eerlijke twijfel nodig. Wij hebben die nodig“.

Op blz. 168 toont hij tegen de kerk die twijfel diep-weg zonde noemt, die niet getraind is op de ontmoeting met de levensgrote moderne twijfelaar, die in de twijfel interessantdoenerij ziet, en die alleen maar als procedé heeft: dreigen, bang maken.

Hoe dit alles klopt met de uitroep, dat „de mens van heden hunkert naar het sterke ambt (blz. 63) en dat elke preek een slechte preek is, waar niet boven staat: „alzo spreekt de Here“ (blz. 88) ontgaat mij volkomen.

Het is natuurlijk een heel andere kwestie, of men een „twijfel“ begrijpen kan, en of men de „twijfelaar“ niet zo ineens neermakt. Maar als Thys Booy voorzover ik zien kan, aan de twijfel een gelijkberechtigde plaats wil geven als het geloof, zelfs hier en daar wat denigrerend over het geloof spreekt, als hij het heeft (blz. 161) over een bepaalde conclusie vanuit het geloof „opblazen“, en als hij wil beweren, dat kerk en jeugd schreeuwend be-hoefte heeft aan dominees, voor wie het antwoord op de vraag: bent u bekeerd nog een dubieuze post is, dan noem ik zulke beweringen volkomen kolder, en moet ik daar heel ernstig tegen protesteren.

Laat Thys Booy mij ook maar één bewijs noemen, dat de „eerlijke twijfel“ gedekt wordt met een „alzo spreekt de Here“.

De Bijbel noemt ergens de twijfelaar een „bare der zee“, door de wind heen en weer geworpen, en Thys Booy spreekt in zijn boek van „de jeugd“ als wrakhoop op de grote levenszee, wat in wezen op hetzelfde neerkomt.

Ik ontkom niet aan de indruk, dat Thys Booy, mirabile